

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 12/2

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Axmedov Oybek Saparbaevich</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА СОЛИҚ-БОЖХОНА ТЕРМИНОЛОГИЯСИДА АНТОНИМИЯ ҲОДИСАНИНГ ЎРНИ.....	10-18
<i>Нематова Мафтуна</i> ЛАКУНА И ТИПОЛОГИЯ ЛАКУН	19-24
<i>Hamroyeva Shahlo Mirdjonovna, Matyakubova Noila Shakirjonovna</i> MOSLASHTIRISH JARAYONIDA O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI SODDA GAPLARNING SINTAKTIK TAHLILI.....	25-32
<i>Jo'rayeva Nilufar Sobirjon qizi</i> "SMILE" VA "TABASSUM" TUSHUNCHALARINING LINGVISTIK IFODASI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	33-38
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> BADIY TARJIMA TAHLILINING NAZARIY ASOSLARI	39-43
<i>Jumanova Shahnoza Ikromjonovna</i> IJTIMOIY – PSIXOLOGIK MOTIVNI ANGLATISHDA PEYZAJNING O'RNI	44-50
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> ILGAR SURISH VOSITALARINING BADIY ASAR SARLAVHASIDA TASNIFLANISHI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	51-57
<i>Axmedova Madinabonu Maxmudjonovna</i> XALQ NASRI JANRLARINING O'ZARO MUNOSABATLARI	58-62
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ KOMPARATIV FRAZELOGIZMLARINING USLUBIY XUSUSIYATLARI	63-68
<i>Кенжабоев Шокир Абдулхалимович</i> ОСОБОЕ МЕСТО В ИЗУЧЕНИИ И РАЗВИТИИ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ШКОЛАХ УЗБЕКИСТАНА	69-74
<i>Fayziyev Bahodir Baxshullayevich</i> J. K. ROULINGNING "GARRI POTTER VA AFSONAVIY TOSH" ASARIDAGI TO'QIMA NOMLAR VA REALIYALAR HAMDA ULARNING RUS VA O'ZBEK TILLARIGA TARJIMASI	75-79
<i>Mamatqulova Shoxsanam Isroil qizi</i> OLAMNING O'ZBEK LISONIY TASVIRIDA "FIDOIYLIK" KATEGORIYASI	80-84
<i>Тухтаева Фарида Исматуллаевна</i> ИССЛЕДОВАНИЕ СТЕРЕОТИПОВ РОМАНАХ ПЕРЛ БАК	85-90
<i>Radjabova Dildora Raximovna</i> PIRIMQUL QODIROVNING "YULDUZLI TUNLAR" ASARI INGLIZCHA TARJIMASIDA BOBUR PSIXOLOGIYASI	91-96
<i>Mansurova Shohista Ismailovna</i> BADIY TARJIMANING MAQSADI, VAZIFALARI VA TARJIMA METODLARI	97-102
<i>Ermатов Ixtiyor</i> SIRDARYO VILOYATI TOPONIMLARI.....	103-108

<i>Axmedjanova Farida Djavairovna</i> GRAMMAR INSTRUCTION IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING	109-114
<i>Saitov Suxrob Djumaydillayevich</i> ARTISTIC INTERPRETATION AND RESOLUTION OF HUMAN TRAGEDIES IN THE STORY	115-119
<i>Тўрабоева Ҳакима Усмонжон қизи</i> ФИРДАВСИЙ ДАҲОСИГА МЕҲР	120-124
<i>Toshpo'latova Xusniya Matayusub qizi, Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> INGLIZ REKLAMA SHIORLARI TARJIMASI JARAYONIDA SHAKL VA MA'NO MUVOFIQLIGI	125-129
<i>Абдуманнонов Хожиақбар Акмалжон угли</i> ОСВЕЩЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИИ В СВЕТЕ НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (краткий обзор на примере учебных пособий и словарей узбекского языка).....	130-136
<i>Абдуллаева Раъно Хикматовна</i> РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТА «ДРУГ/ДРУЖБА» В РУССКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПОСЛОВИЧНОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	137-144
<i>Hamidova Sayyora Nurmatovna</i> TILSHUNOSLIKNI MENTALINGVISTIK BOSQICHIDA KOGNITIV TADQIQOTLAR.....	145-151
<i>Rustamova Dilrabohon</i> ATAMALAR LUG'ATINING UMUMIY VA FARQLI TOMONLARI	152-157
<i>Khazratqulova Ozoda Abduganiyevna</i> EXPRESSION OF THE CONCEPT OF FORGIVENESS IN LEXICOGRAPHIC SOURCES AND ARTISTIC LITERATURE	158-162
<i>Farmonov Nurbek Pulatovich</i> WEB OF SCIENCE MA'LUMOTLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH	163-169
<i>Xojjiyeva Oynisa Shabonovna</i> ALISHER NAVOIY ASARLARIDA TURKIY XALQLAR MAQOLLARINING AKS ETISHI	170-176
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat ugli</i> COMPARING COMPUTATIONAL LINGUISTICS APPROACHES ACROSS LANGUAGES	177-182
<i>Mamarasulova Iroda Jumanovna, Xojimetov Sa'dulla Jumanazarovich</i> ANGLIYA UYG'ONISH DAVRI ADABIYOTI	183-190
<i>Ho'jamqulov Anvar Jozilovich</i> OMON MUXTOR ROMANLARIDA POETIK USLUB QIRRALARI.....	191-196
12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Аманязова Света Байниязовна</i> ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	197-203
<i>Мирзаабдуллаева Матлуба Рустамовна</i> СУВДАН ФОЙДАЛАНУВЧИ ВА СУВ ИСТЕЪМОЛЧИСИ ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	204-209
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> BILIMLAR IQTISODIYOTI VA INTELLEKTUAL MULK: TIJORATLASHTIRISHNING BA'ZI HUQUQIY JIHATLARI VA MUAMMOLARI	210-216

Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li
ATOM ENERGIYASINI JOYLASHTIRISHNING XALQARO EKOLOGIK TALABLARI217-223

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna
OLIY TA'LIM MUASSALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI224-228

Sadullayeva Shahlo Azimbayevna, Parmankulov Farxodjon Nurali o'g'li
TYUTORLAR ISH JARAYONIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI
TATBIQ ETISH METODIKASI229-233

Pirimova Nargiza Adilovna
SPORT-TAYYORGARLIK MASHG'ULOTLARIDA BALANDLIKKA SAKROVCHI QIZLARNING
O'QUV-MASHG'ULOT JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH234-239

Tangirqulov Elmurod Aliyarovich
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA ATROF-MUHITNI ASRASH ORQALI EKOLOGIK
TARBIYA BERISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI VA "YASHIL MAKON" MODULLARI240-244

Xayrov Rasim Zolimxon o'g'li
BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING KASBIY-METODIK TAYYORGARLIGINI
TAKOMILLASHTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI245-258

Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi
ZAMONAVIY TA'LIM MUHITIDA INGLIZ TILI DARSLARIDA STEAM TA'LIM
TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI: STEAM KOMPETENSIYALAR
TUSHUNCHASI259-265

Valieva Xolida
AJDODLAR MEROSI - INSONIYAT BOYLIGI266-271

Djumayeva Dildora Isroilovna
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTRISHNING
PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI272-277

Davlatova Nilufar Vosiljonovna
TA'LIM-ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASINI KUCHAYTIRISHDA ZAMONAVIY TA'LIMNING
O'RNI VA MOLIALASHTIRISH MEXANIZMLARI278-285

Mamaraimova Zebo Shafotovna
YUQORI SINIF O'QUVCHILARINI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK
TAMOYILLARI286-290

Turayev Yolqin Sherzod o'g'li
KATTA MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA DALILY ASOSLASH KO'NIKMASINI
SHAKLLANTIRISH YO'LLARI291-295

Abdurasulova Shoira Kushakovna
BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLILIGINI
INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH296-305

Sottarov Abduvali Umirqulovich
UMUMIY FIZIKA KURSINI O'QITISHDA NANOTEXNOLOGIYA FAN VA TEXNIKA SOHASI
SIFATIDA306-310

<i>Xushnazarova Ma'mura Nodirovna</i> VOLONTYORLIK FAOLIYATINIG IJTIMOIIY-PEDAGOGIK MUAMMOLARI	311-315
<i>Xushvaqtov Umar Norqobilovich</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB O'QUVCHILARDA IMPERATIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETENSIYANING RO'LI	316-320
<i>Alimqulova Ra'noxon Gulmirzayevna</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	321-326
<i>No'monxonova Muattarxon Nosirxon qizi</i> BO'LAJAK TILSHUNOSLARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARKOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	327-331
<i>Xalikov Faroxidin</i> TA'LIM TIZIMIDA TESTOLOGİYADAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH SAMARADORLIGI	332-339
<i>Abduvaxidov Xusan Abdukulovich</i> OLIY TA'LIM TALABALARIDA INNOVATSION YONDASHUV ORQALI KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	340-345
<i>Якубова Нафиса Одилжановна</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУССАСАЛАРИДА ЧИЗМАЧИЛИК ДАРСЛАРИДА ТАЛАБАЛАРНИ ИЖОДИЙ-КРЕАТИВ ФИКРЛАШГА ЎРГАТИШ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	346-354
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> TALABALARNI KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINING GRAFIK IMKONIYATIDAN FOYDALANISH BO'YICHA BILIMINI OSHIRISH	355-360
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARI ORQALI TASVIRIY SAN'AT FANIGA ASOSLANGAN XOLDA O'QUVCHILAR IJODIY QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	361-371
<i>Kasimov Oйбек Омилевич</i> СПОРТДА АХЛОҚИЙ ҚОЙДАЛАР ВА "FAIR PLAY" НОРМАЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ ...	372-378
<i>Abduraxmonov Akbar Abduxamidovich</i> MILLIYLIK VA UMUMINSONIYLIK TAMOIYILLARI UYG'UNLASHUVINING NAZARIY-METODOLOGIK JIHATLARI	379-386
<i>Фазлиддинов Шухрат Фахриддинович</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ПРИ ИЗУЧЕНИИ КАТЕГОРИИ РОДА ГЛАГОЛА В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ.....	387-394
<i>Jurayev Bobomurod Ramazonali o'g'li</i> TALABALARNING JISMONIY FAOLLIGINI OSHIRISH VA RIVOJLANTIRISH JARAYONINING SAMARADORLIK DARAJASI	395-400
<i>Eshbekova Gulabahor Zafarboyevna</i> МАКТАВГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI	401-406

<i>Khidirova Malakhat Qazakhovna</i> ORGANIZATION AND EVALUATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS BASED ON EUTAGOGICAL APPROACHES	407-413
<i>Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi, Xolbo'tayeva Moxinur Temurboy qizi</i> MENEJMENT SOHASINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	414-420
<i>Achilov Nuriddin Abdugafforovich</i> AL-HAKIM AT-TERMIZIY TA'LIMOTINING ILMIY TADQIQI	421-426
<i>Norinov Muxammadyunus Usibjonovich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI	427-432
<i>Begimqulov Zarif Axmadovich</i> JISMONIY TARBIYA YO'RIQCHISINING IJTIMOYIY-MADANIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MALAKA OSHIRISH JARAYONINING AHAMIYATI	433-438
<i>Izbosarova Zuxro Anatoliy qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KO'NIKALARINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	439-443
<i>Jumayev Sirojiddin Zafarovich</i> MOLEKULAR BIOLOGIYADAN OQSILLARNING AMINOKISLOTA TARKIBI VA AMINOKISLOTALARNING TASNIFI MAVZUSINI O'QITISHDA MASALA VA MASHQLARDAN FOYDALANISH	444-449
<i>Pulatova Muxabbat Egamberdiyevna</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	450-457
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH	458-463

13.00.00–Педагогика фанлари

Якубова Нафиса Одилжановна
Гулистон давлат университети таянч докторанти
Email: nafisaodiljonovna@gmail.com

**ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУССАСАЛАРИДА ЧИЗМАЧИЛИК ДАРСЛАРИДА ТАЛАБАЛАРНИ
ИЖОДИЙ-КРЕАТИВ ФИКРЛАШГА ЎРГАТИШ МЕТОДИКАСИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ**

Аннотация. Ўқитиш самарадорлигига эришиш учун ўқитишнинг дидактик таъминотини яратиш механизмлари ҳам муҳим аҳамиятга эга. Дидактик таъминотни яратиш механизмларига креатив ёндашувни ташкил этиш талабаларни танқидий, таҳлилий ёки ижодий фикрлаш ва аниқ маълумотларга асосланган билимларга эга бўлишларини амалга оширади. Жамият тараққиётида муҳим роль ўйнавчи талаба ва бу бўлажак мутахассислар интеллектуал салоҳиятининг тараққиёт жараёни интеллектуаллик даражасига мослигини таъминлашни тақозо этади.

Калит сўзи: амалийликни, тезкорликни (оператив равишда фикрлай олишни), ноодатийликни, синчковликни, ташаббускорликни ўз вақтида намоён қила олади.

Yakubova Nafisa Odiljanovna
Base doctoral student of Gulistan State University
Email: nafisaodiljonovna@gmail.com

**IMPROVING THE METHODOLOGY OF TEACHING STUDENTS TO CREATIVE-CREATIVE
THINKING IN DRAWING LESSONS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Annotation. In order to achieve the effectiveness of teaching, the mechanisms of creating didactic support of teaching are also important. The organization of a creative approach to the mechanisms of creation of didactic supply enables students to acquire knowledge based on critical, analytical or creative thinking and concrete information. The student, who plays an important role in the development of the society, and it is necessary to ensure that the intellectual potential of the future professionals is compatible with the intellectual level of the development process.

Key words: can demonstrate practicality, quickness (ability to think operationally), unusualness, thoroughness, initiative in a timely manner.

Якубова Нафиса Одилжановна
Базовый докторант Гулистанского
государственного университета

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ТВОРЧЕСКИ-
ТВОРЧЕСКОМУ МЫШЛЕНИЮ НА УРОКАХ РИСОВАНИЯ В ВУЗАХ**

Аннотация. Для достижения эффективности обучения также важны механизмы создания дидактического обеспечения обучения. Организация творческого подхода к механизмам создания дидактической подачи позволяет учащимся приобретать знания, основанные на критическом, аналитическом или творческом мышлении и конкретной информации. Студенту, играющему важную

роль в развитии общества, необходимо обеспечить совместимость интеллектуального потенциала будущего специалиста с интеллектуальным уровнем процесса развития.

Ключевые слова: может проявить практичность, быстроту (умение оперативно мыслить), неординарность, обстоятельность, инициативность, своевременность.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3I12.2Y2023N54>

Кириш. Ҳозирги кунда таълим соҳасида катта ислохотлар олиб борилиши натижасида олий таълим муассасаларида ўқитиш тизими тубдан ўзгарди, уларнинг моддий – техник базалари мустақамланиб бормоқда. Бунинг натижасида таълим тизимининг барча соҳаларида таълим самарадорлиги юқори натижаларга кўтариш, малакали кадрлар билан таъминлаш кунинг долзарб муаммоларидан бирига айланади.

Ўқитиш самарадорлигига эришиш учун ўқитишнинг дидактик таъминотини яратиш механизмлари ҳам муҳим аҳамиятга эга. Дидактик таъминотни яратиш механизмларига креатив ёндашувни ташкил этиш талабаларни танқидий, таҳлилий ёки ижодий фикрлаш ва аниқ маълумотларга асосланган билимларга эга бўлишларини амалга оширади. Жамият тараққиётида муҳим роль ўйновчи талаба ва бу бўлажак мутахассислар интеллектуал салоҳиятининг тараққиёт жараёни интеллектуаллик даражасига мослигини таъминлашни тақозо этади. Бундай мосликни таъминлаш ўзига хос ижодий муаммо бўлиб, унинг ёрдамида талабаларга ва бўлажак мутахассисларга янгича ёндашувлар асосида таълим – тарбия беришнинг оптимал вариантларини топиш амалга оширилади. Бундай оптимал вариантларни топишга ҳозирда кўпгина ёндашувлар бор. Уларга ижодий ёндашув, комплекс (мажмуавий) ёндашув, тизимли ёндашув, креатив ёндашув, инновацион ёндашув ва шу кабиларни мисол қилиб келтириш мумкин.

Улар ичида талабаларни ва бўлажак мутахассисларни давр интеллектуаллик даражасига мос қилиб шакллантиришда креатив ёндашувдан фойдаланиш мақсадга мувофиқ бўлади. Бунга сабаб креатив ёндашув жараёнида таълим олувчи анъанавий таълимдан (қолипдан) чиқади, ўз фикрини айтишдан тортинмайди, уялмайди, мустақил ва эркин фикрлашда бўлади, янги фикр (ғоя)лар оғушида бўлади. Энг асосийси, ушбу жараёнларда таълим олувчи яратувчилик ва ижодкорлик оғушида бўлади. Талабаларни ноодатий фикрлашга қаратилган муаммо қаралади, яъни унда ўқувчиларни креатив фикрлашга ўргатишнинг алгоритмик босқичларини илмий – методик жиҳатдан асослаш масаласи қаралади.

Бундай хусусиятларга эга бўлган таълим олувчиларда кўпгина ноодатий фикрлар, ечимлар кутилмаганда пайдо бўлади. Энг асосийси уларда фикрлаш жараёнларидан бир хилликка барҳам берилади ва одатий (анъанавий) ҳолатдан чиқиб кетиш ҳоллари осон кечади.

Ҳозирда талабаларни ижодий–креатив фикрлашга ўргатиш қобилиятларини шакллантириб бориш негизида уларни янада ривожлантириш ва манбаларни креатив ўрганишга тайёрлаш долзарб ва истиқболли муаммолар бўлиб ҳисобланади. Бунга сабаб улар негизида талабаларни “янги фикр– инновацион ғоя – инновацион таълим (технология)” тизими асосида тафаккур қилишга тайёрлаш имконияти туғилади. Бундай кўринишдаги тафаккур тизими билан қуроллантирилган талабаларда янгилек яратишга ва муаммоларни ҳал қилишга қаратилган ижодий ёндашувни амалга

оширишга иштиёқ кучли бўлади ва улар ўзининг тафаккур қамрови негизида ўзидаги оригиналликни, амалийликни, тезкорликни (оператив равишда фикрлай олишни), ноодатийликни, синчковликни, ташаббускорликни ўз вақтида намоён қила олади. Бундай ақлий сифатлардан амалиётда фойдалана олишнинг тағ-замирида эса индивиднинг креатив фикрлаши ётибди, шунингдек, бундай хусусиятларга эга бўлган инсонлар қаралаётган масала ёки муаммо бўйича фикрлаётганда энг аввало қаралаётган масала ва муаммо бўйича ҳар томонлама чуқур таҳлилий фикрлайдилар ва ечимлар тўғрисида ишчи фаразни ҳам шакллантира оладилар. Бундай ҳолатлар эса қаралаётган масала ва муаммонинг ечимини олдиндан кўра олади деган хулосавий фикрни билдиришга асос бўлади.

Демак, креативлик талабалардан бир масала ёки муаммо ечимини ҳал қилишга турлича ёндашишни талаб қилар экан, энг асосийси ўқувчи масала ёки муаммонинг моҳиятини англаб етади.

Креативлик тушунчасининг луғавий маъноси инглиз тилида “create” – яратиш, “creative” яратувчи, ижодкор маъноларини англатади. Жамият ҳаётининг қайси соҳасида қўлланилишига қараб турли соҳа вакиллари томонидан турлича таърифлар берилганлигини кўришимиз мумкин. Масалан, педагогик нуқтаи назардан ёндашганда, креативлик педагогнинг янги ғояларни ишлаб чиқаришга тайёрликни тавсифловчи ҳамда мустақил омил сифатида иқтидорлиликнинг таркибига кирувчи ижодий қобилияти маъносини ифодалайди.

Психологик нуқтаи назардан ёндашганда, креативлик инсон шахсининг ижодкорликка бўлган қобилияти, ижодкорлик истеъдод даражаси, индивиднинг анъанавийлик ёки одат тусига кирган фикрлаш схемасидан узоқбўлган, принципал янги ғояларни яратишга тайёрликни характерловчи, шунингдек, муаммоларни ўзгача тарзда бартараф этиш, иқтидорнинг мустақил фактори сифатида қабул қилинган ижодий қобилиятларидир.

Умуман олганда, бугунги кунда ижодкорлик, яратувчанлик, янгилик яратишга қаратилган фаолият креатив фаолият деб тушунилади. Креатив шахс эса, ўзининг фикрлаши, дунёқараши, доимо янгиликларга интилиши, ўзустида тинимсиз ишлаши, муаммога бошқа шахсларга қараганда ноодатий тарзда ечим топа олиши ва оригинал қарашларни билдира олиши, қизиқарли суҳбатдош бўлиш ва бошқа хусусиятларни ўзида акс эттирмоғи лозим.

Адабиётлар таҳлили ва методлари. Креатив қобилиятларни фақат янги ғояларни яратишгина учун эмас, балки ҳаёт тарзининг, ёки алоҳида олинган аспектларни яхшилаш учун қўллаш ва шахснинг ички дунёси ривожланишида муҳим ўрин тутаяди.

А.Маслоу ҳам креативликни – барчага хос туғма ижодий йўналиш, атроф муҳитнинг таъсирида кўпчиликда йўқолиб кетувчи фаолият деб ҳисоблаган.

Америкалик психолог олим Джо Пол Гилфорд ўзининг илмий тадқиқот ишларида креативлик ва интеллектни биринчи маротаба таққослади. У интеллект структураси моделини яратишда тафаккурни конвергент ва дивергент турига ажратди.

Конвергент тафаккур - (лотинча *convergere*– “бир йўлдан”) тафаккур формаси бўлиб, муаммонинг бир қанча ечимларидан фақат ягона тўғриси танлашдир. Конвергент тафаккур асосида интеллект ётади, шунинг учун интеллектуал тафаккур

деб ҳам аталади.[5]

Дивергент тафаккур – (лотинча *divergere* – “бўлиниш”) ижодий тафаккур методларидан бири бўлиб, берилган бир муаммонинг бир қанча ечимларини топиш, шунинг билан бир қаторда, дивергент тафаккур “бир вақтнинг ўзида турли йўналишларга изланиш, яъни бир муаммога бир нечта тўғри жавоблар борлигини ва оригинал ижодий ғояларнинг туғилишига хизмат қилади [6].

Дивергент тафаккурнинг негизини эса креативлик ташкил этади. Креативлик тафаккурнинг қай даражада шаклланишига ҳам боғлиқ бўлиб, шахс тафаккури қанчалик яхши ривожланган бўлса, креатив фикрлаши ҳам шунчалик ривожланган бўлади.

Бироқ талабаларда креативлик фақатгина тафаккурнинг юқори даражада ривожланганлиги билан ҳосил бўлиб қолавермайди, яъни интеллектуал салоҳияти юқори талаба ҳар доим ҳам креатив фикрлай олмаслиги мумкин. Буни Джо Гилфорд тадқиқотларида ҳам кўришимиз мумкин. Гилфорд ўз креативлик структурасида дивергент тафаккурдан ташқари ўзгарувчанлик қобилияти, ечимнинг аниқлиги ва бошқа интеллектуал параметрларни бирлаштирди. Шунингдек, у креативлик ва интеллект ўртасида ўзаро узвий алоқа борлигини исботлади. Бироқ, Гилфорд ўз тажрибаларида юқори интеллектуал шахсларнинг тест ечиш давомида ижодкорлик хулқини ҳар доим ҳам кўрсатмаслигини, креатив паст интеллектуалли бўлмаслигини аниқлади. Шундай экан, дивергент тафаккур креатив жараённинг барча хусусиятларини акс эттирмайди.

Э.П.Торренс фикрича, “креативлик” тушунчаси негизида қуйидагилар ёритилади: - муаммони ёки илмий фаразларни илгари суриш; - фаразни текшириш ва ўзгартириш; - қарор натижаларини шакллантириш асосида муаммони аниқлаш; - муаммо ечимини топишда билим ва амалий ҳаракатларнинг - ўзаро қарама-қаршилигига нисбатан таъсирчанлик. Креативфикрлаш ҳар бир ижтимоий соҳада яққол акс этиши мумкин.[6]

Умуман олганда, талабалар учун креативлик – бу янги, оригинал ғояларни яратиш, фикрлашнинг ностандарт шакли, берилган муаммоларга омадли ечимлар топишдир. Креатив тафаккур эса революцион тафаккур бўлиб, у конструктив характерни ифодалайди.

Шу ўринда айтиш жоизки соҳага оид тадқиқотчи олимларнинг ижодий–креатив фикрлашга ўргатиш борасида уларнинг ишларида маълум бир бобларда ёритилганини кўришимиз мумкин, жумладан, муҳандислик графикаси фанларини ўқитиш усулларини ривожлантиришга А.И.Андреев [6], Л.Н.Анисимова [7], О.В.Артюшков [8], Т.Н.Базенков [19], А.Ю.Горячкина [30], Л.Б.Григорьевский [33], А.Н.Губанов [31], Ж.Ж.Джанабаев [40], Н.Г.Димицкая [41], И.Б.Кордонская [60], Н.М.Костенко [561], К.Х.Мадумаров [76], Л.А.Найниш [87], В.А.Николаев [88], Л.В.Павлова [91], Э.И.Рузиев [99], Т.И.Татаринсова [108], В.И.Тельной [114], С.А.Фрейберг [119], А.К.Хамрақулов [121] ва бошқа кўплаб услубиятчи олимлар, тадқиқотчилар, амалиётчи педагоглар ҳисса қўшганлар.

Ғарб олимлари учун креативлик, умуман олганда, янгилик саналади. Улар креативлик негизида ноанъанавийлик, қизиқувчанлик, тасаввур, ҳазил-мутойиба туйғуси ва эркинлик мавжуд бўлишига эътиборни қаратадилар (Мёрдок, Ганим, 1993 й.; Штернберг, 1985 й.).

Шарқликлар эса, аксинча, креативликни эзгуликнинг қайта туғилиш жараёни, деб тушунадилар (Хуи, Стернберг, 2002 й.; Рудович, Хуи, 1997й.; Рудович, Йе, 2000 й.). Гарчи ғарблик ва шарқликларнинг креативлик борасидаги қарашлари турлича бўлса-да, бироқ, ҳар икки маданият вакиллари ҳам мазкур сифат ва унга эгалликни юқори баҳолайдилар (Кауфман, Лан, 2012 й.).

Талабанинг креативлиги унинг тафаккурида, мулоқотида ҳис-туйғуларида, муайян фаолият турларида намоён бўлади. Креативлик шахсни яхлит ҳолда ёки унинг муайян хусусиятларини тавсифлайди. Креативлик иқтидорнинг муҳим омили сифатида ҳам акс этади.

Қолаверса, креативлик зеҳни ўткирликни белгилаб беради, “талабалар эътиборини таълим жараёнига фаол жалб этишни таъминлайди”.

Хорижий мамлакатларда барча соҳаларнинг мутахассислари каби ўқитувчилар ҳам ўзларида креативлик сифатлари мавжудлиги ва унинг даражасини аниқлаб боради. Бунинг учун улар Э.П.Торренс томонидан 1987 йилда асосланган ва шахснинг креатив тафаккурга эгаллигини аниқловчи тестдан ўтади. Мазкур тест шахс креативлиги ва унинг даражасини ижодий фаолиятни ташкил этишдаги фаоллик, тезкор фикрлаш, ўзига хос (оригинал)лик ва такомиллашганлик каби мезонлар бўйича баҳолаш имкониятини яратади. Талаба томонидан тавсия этилган саволларга бериладиган жавоблар айнан мана шу тўртта мезонни қанотлантириши лозим. Бу таълимни ташкил этишда ахборот технологияларидан ўқув жараёнида кенг фойдаланилганлиги сабабли у ҳам алоҳида аҳамиятга эга.

Т.В.Липовская ва М.И.Килневая олимларнинг тадқиқ этишича: «Ахборот технологияларидан бевосита ўқув жараёнида кенг фойдаланиш талабаларни ўқитишнинг тубдан янги босқичига ўтишга, таълим сифати ва тезлигини оширишга имкон беради» [75].

Электрон дарсликлардан фойдаланиш жараёнида талаба ўзини эркин ҳис қилади, экрандаги мавзулар ва рангли расмларни кўради, қайта кўриб чиқади, вазифаларни босқичма-босқич ечади, ҳар бир босқичдан кейин қайтиш имконига эга бўлади. Бу эса талабада ушбу вазифани бажариши учун керакли материални тушунишини осонлаштиради ва ўзига бўлган ишонч пайдо бўлади [121].

Муҳандислик графикасида, чизма геометрия ва чизмачиликка фанларига асосланган янги компьютер графикаси бўлими пайдо бўлди 60-йиллари ўрталарида [115]. Талабаларга компьютер графикасини ўқитиш муаммолари ва усуллари бўйича М.Х.Байбаева [16], Л.П.Бобрик [21], В.Н.Гузненков [35], С.В.Жилич [51], Е.Ю.Жохова [52], В.В.Князков [63], В.Р.Корнеев [64], А.М.Лейбов [74], А.Б.Пузанкова [92], М.Б.Таланова [115], Т.В.Чернякова [125], А.Н. Губанов [31], Z. Zuo [140], каби олимлар шуғулланишган.

Муҳандислик графикаси таълимда компьютер графикаси таълими пайдо бўлиши ўқув дастурлари бўйича чизма геометрия ва бошқа бўлимларни тўлиқ ёки қисман йўқ қилиш масаласини ўрганиб чиқилмоқда. Чунки технологияларни шиддат билан ривожланиши график таълимни янгича ёндашувлар асосида ташкил этишга эҳтиёж ортиб бормоқда.

График таълимда муҳандислик графикаси таълимни сифат ва самарадорлигини ошириш, ижодий қобилиятларини шакллантириш, факултатив дарсларни ташкил этиш, фазовий тасаввурни ривожлантиришга муайян даражада тадқиқот ишлари билан

салмоқли ҳисса қўшган олимлар ҳамда қўшиб келаётган услубчилар. Ю.Қирғизбоев, Р.Хорунов, И.Рахманов, Т.Азимов, Р.Исматиллайев, Ш.Муродов, Д.Кучкарова, Э.Рўзийев, Т.Рихсибоев, А.Б.Таджбайев, Н.Хурбоев, У.Рихсибоев, А.Ҳамракулов, С.Сайдалиев, Д.Саидахмедова, Н.Ёдгоров, Д.Ачилова, Ш.Дилшодбеков, А.Қаҳҳоров, Ш.Муслимов, С.Мардов, Б.Кўкиев, К.Маликов, Н.Ёдгоров, Қ.Бекқулов, Ф.Мамурова, Б.Хақбердиев, Н.Ғуломова, Ж.Қосимов ва бошқалар илмий тадқиқот ишлари олиб боришган. Илмий ва методик манбаларни ўрганиш борасида олиб борилган изланишларнинг ва таҳлиллари шуни кўрсатдики, муҳандислик графикаси фанини турли йўналишларда ўқитиш муаммолари бўйича илмий тадқиқот ишлари олиб борилган бўлсада, Олий таълим муассасаларида чизмачилик дарсларида талабаларни ижодий-креатив фикрлашга ўргатиш методикасини такомиллаштиришнинг педагогик ва психологик муаммоларига етарлича эътибор қаратилмаган, талабаларни ижодий-креатив фикрлашга ўргатиш методикаси муҳандислик графикаси ўқув фанини қиёсий таҳлил методи асосида ўқитишни такомиллаштириш етарли даражада ўрганилмаганлиги мазкур муаммони махсус тадқиқ этиш эҳтиёжи мавжудлигини англатади.

Натижалар. Креатив фикрлашда талабаларни график таълим-тарбия жараёни муҳим аҳамият касб этади. Чизмачилик фанида креатив фикрлаш бугунги кунда талабалар эгаллаши керак бўлган муҳим кўникмадир.

Мазкур кўникма, талабаларга бугунги шиддат билан ўзгараётган, замонавий ахборот коммуникацияларидан фаол фойдалана оладиган, оддий саводхонликдан кўра кўпроқ натижа яъни ташаббускорлик талаб қилинаётган, бир сўз билан айтганда XXI аср кўникмаларига эга малакали кадрларга талаб кучаяётган бир пайтда ушбу жараёнга мослашишига ва рақобатбардош кадр бўлиб етишишида муҳим аҳамият касб этади.

Талабаларни муҳандислик графикаси фанларидан креатив фикрлаш ўргатиш жамият ҳаётида муҳим ўринга эга бўлган, талабанинг тафаккури билан бевосита боғлиқ бўлган жараён ҳисобланиб, шахсда, айниқса, талабаларда ушбу кўникмани шакллантириш келгусида мамлакат тараққиётининг муҳим элементларидан бири ҳисобланади. Талабаларни креатив фикрлашини шакллантириш варивожлантиришда қуйидаги жиҳатларга аҳамият қаратиш лозим.

Биринчидан, талабани тарбиясида бошиданоқ унинг фикри муҳим аҳамият касб этишини ва жамоада ўз ўрнига эга эканлигини ҳис қилдириб бориш;

Иккинчидан, бугунги кунда олий таълимда шаклланган догматик қарашлардан воз кечиш;

Учинчидан, педагог бошқарув жараёнида автократик усуллардан кўра демократикусулларни кўпроқ қўллаш;

Тўртинчидан, креатив фикрлайдиган талабаларнинг ғояларини вақарашларини ҳурмат қилиш ҳамда уларни қўллаб қувватлаш лозим. Зеро, жамиятда локомотив сифатида ҳар доим лидерлар ўз фаолиятини амалга оширади. Бугунги кунда лидерларнинг аксарияти креатив фикрловчи кишилардир.

Муҳокама. Бу манбалардан кўриниб турибдики, муҳандислик графикаси фанларини ўқитишда талабаларни креатив фикрлашга ўргатиш, энг аввало масала ёки муаммо ечими тўғрисидаги ғоялар ва уларни қўйилган мақсадга қараб генерализациялашга тўғри келар экан. Бу орқали талабалар ғоялар ичидан мақсадга мувофиқини танлашга эришадилар. Бу босқични амалга оширишда эса қуйидагилар

асосий эътиборда бўлади:

Нарсалар ҳақида таҳлилий фикрлаш – бу орқали талабаларда ғояни баҳолаш кўникмаси шакллантирилади;

коллаборативность – бу орқали талабаларда жамоавий фикрлаш кўникмаси шакллантирилади;

фазовий фикрлаш – бу орқали талабаларда ғояни визиуаллаштириш кўникмаси шакллантирилади.

Юқорида келтирилган талабаларни ижодий-креатив фикрлашга ўргатиш ҳақидаги маълумотлар ҳамда шу соҳада олиб борган изланишларимиз натижаларига асосланиб талабаларни креатив фикрлашга ўргатишнинг босқичлари асосида қуйидаги кетма – кетликда ифодалашни мақсадга мувофиқ деб топдик:

Биринчи босқич – манба ва уни ўрганишга киришиш;

Иккинчи босқич – талабани манбани ва муаммони (мисол, масала, вазифа, график топшириқларни) мустақил ёндашишга ўргатиш;

Учинчи босқич – талабани муаммони (мисол, масала, вазифа, график топшириқларни) англаб етиш, фазовий тасаввур этишга тайёрлаш;

Тўртинчи босқич – талабани манбага оид ва муаммонинг (мисол, масала, вазифа, график топшириқларнинг) қўйилишига оид мантиқий, ижодий ҳамда таҳлилий фикрлашга ўргатиш;

Бешинчи босқич – талабани ижодий-креатив ёндашув қилишга тайёрлаш;

Олтинчи босқич – талабани мустақил фикрлашга ва мустақил мутолаага, нутқни шаклланишига тайёрлаш;

Еттинчи босқич – талабаларни муаммони (мисол, масала, вазифа, график топшириқларни) ижодий-креатив алгаритимлар асосида кетма-кет ҳал қилишдаги муайян бир натижага келиб қолганлигини англаштириш;

Саккизинчи босқич – талабаларни муаммо (мисол, масала, вазифа, график топшириқларни) ижодий-креатив график ечимлари бўйича мустаҳкам қарорлар қабул қилишга ўргатиш;

Тўққизинчи босқич – талабаларни муаммо (мисол, масала, вазифа, график топшириқларни) креатив фикрлаш асосида график ечимлари ичидан оптимал ечимларни ҳамда кўп ечимли масалаларни жавобларини ишлаб чиқишга ўргатиш;

Ўнинчи босқич – талабалардаги муаммо (мисол, масала, вазифа, график топшириқлар)ни ечиш давомидаги ижодий қувонч ҳиссининг мавжудлигини аниқлаш ва мотивация бериш;

Ўн биринчи босқич – талабаларда муаммонинг (мисол, масала, вазифа, график топшириқларнинг) креатив фикрлаш асосида график ечимини қўлга киритиш негизидаги хулосасини шакллантиришга эришиш;

Ўн иккинчи босқич – талабаларни ўзининг креатив ёндашуви негизида эришилган натижалари бошқа муаммо (мисол, масала, вазифа, график топшириқлар) ечимини топишда ҳам фойдаланишга ҳам тавсия беришга тайёрлаш.

Мазкур тадқиқот ишида юқорида қайд этилган барча босқичлар илмий – методик жиҳатдан асосланиб чиқилди.

Хулоса. Демак, ушбу тадқиқот ишимиз бўйича хулоса қиладиган бўлсак, қайд этиш мумкинки, муҳандислик графикаси фанларидан талабаларни креатив фикрлашга

ўргатишнинг алгоритмик босқичлари (улар 12 та) ўқувчиларни креатив фикрлашга ўргатиш жараёнини оптималлаштиришга кенг имконият яратади, яъни ўқувчиларни креатив фикрлашга ўргатиш муаммосини ҳал қилишни муайян бир қатъий мантиқий кетма – кетлик асосида олиб бориш талабини қўяди. Шунингдек, баён қилинган алгоритмик босқичлар ёрдамида талабаларни креатив фикрлашга ўргатишдаги ўқув жараёнини, билиш жараёнини ва ўқув – билув фаолияти ишини баҳолаш жараёнларини хоҳлаган пайтда босқичма – босқич ёки муайян бир босқич бўйича ёки мажмуавий ҳолда ҳам қараш имкониятини беради.

Талабаларни креатив фикрлашга ўргатишнинг алгоритмик босқичлари, яъни муаммони ҳал қилишга бўлган алгоритмик ёндашув универсал характерга эга. Шу сабабли ундан талабаларни ижодий-креатив ўргатишни такомиллаштириш муаммосини ҳал қилишда ва қаралаётган муаммога яқин муаммоларнинг ечимларини топишда ҳам фойдаланиш мумкин.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Hennessey, V. and T. Amabile (2010), «Creativity», *Annual Review of Psychology*, Vol. 61, pp. 569-598 (3-чи иқтибос)
2. OECD (2010), *The OECD Innovation Strategy: Getting a Head Start on Tomorrow*, OECD. (1-чи иқтибос)
3. OECD (2017), *PISA 2021 Creative Thinking Strategic Advisory Group Report*, Organisation for Economic Co-Operation and Development, [https://one.oecd.org/document/EDU/PISA/GB\(2017\)19/en/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/PISA/GB(2017)19/en/pdf) (accessed on 26 March 2018).
4. Савельева М.Г. Педагогические кейсы: конструирование и использование в процессе обучения и оценки компетенций студентов / Учеб.- мет.пособие. – Ижевск: ФГБОУВПО “Удмуртский университет”, 2013. – С. 9. (2-чи иқтибос)
5. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). – Alexandria – Virginia, USA: ASCD, 2014.
6. Lucas, V. and E. Spencer (2017), *Teaching Creative Thinking: Developing Learners Who Generate Ideas and Can Think*
7. *Critically.*, Crown House Publishing, https://bookshop.canterbury.ac.uk/Teaching-CreativeThinking- Developing-learners-who-generate-ideas-and-can-thinkcritically_9781785832369 (accessed on 26 March 2018).
8. Икрамов Р.А., Хожиев Р.Б. (2020). Воспитание гармонично развитого поколения является приоритетом государственной молодежной политики. Вестник науки и образования. № 14 (92). Часть 1. С. 88-90.
9. Хожиев, Р. Б., & Норбоева, Д. О. (2021). Ёшлар ижтимоий ҳаётининг когнитив асослари. *Academic Research in Educational Sciences*, 2(2), 544-555.
10. Таълимда танқидий фикрлаш керакми? Абдуқаҳҳор ҒАНИЕВ, Физика-математика фанлари номзоди, доцент, Низомий номидаги ТДПУ Шаҳрисабз филиали директори интернет мақола 26.11.2020 й.
11. Инновацион таълим технологиялари / Муслимов Н.А., Усмонбоева М.Х., Сайфуров Д.М., Тўраев А.Б. –Т.: –Сано стандарт|| нашриёти, 2015. –81-б.

12. 12. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving). –Alexandria –Virginia, USA: ASCD, 2014.3.Турдиева М. Олий таълим муассасалари талабаларида педагогик тафаккурни шакллантириш. – Т.: Низомий номидаги ТДПУ, 2008. –36-40-б.
13. Мусаев Ж.П. Ўқувчиларнинг мустақил фикрлаш компетенциясини ривожлантириш стратегиялари. –Т.: 2022, 248 б
14. Alikulovich, Berikbaev Alisher. "Subject Training Disciplines as a Means of Forming Professional Competence in Future Teachers of Fine Arts." Annals of the Romanian Society for Cell Biology (2021): 8965-8989.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).